

RUSYA FEDERASYONU'NDA MEDYA ÖZGÜRLÜĞÜNÜN DİNAMİKLERİ (2021-2022)

 Nargiza MAMATKULOVA^a

Özet

Son yıllardaki siyasal ve askeri gelişmeler Rusya'da medya üzerindeki devlet kontrolünün ve sansürün artmasına yol açmıştır. "Yabancı Ajanlar" ve "İstenmeyen Organizasyonlar", "Sahte Haberler" Yasaları gibi mevzuatlar, bağımsız gazeteciliği baskı altına almak ve muhalif sesleri kısıtlayıcı etkiler yapmıştır. Medya değerlendirmelerine göre, TASS, RIA Novosti, Rusya 1 TV ve Sputnik gibi devlete ait veya devlet tarafından finanse edilen medya kuruluşları, Rusya'daki medya alanında hâkim konumdadır. Bu kuruluşlar, devletin politikalarını uygulama ve ulusal çıkarları savunma konusundaki belirli statülerine dayalı olarak kamuoyu oluşturmada önemli bir rol oynamaktadır. Buna karşın, 'Dojd' TV ve Radio Liberty gibi bağımsız medya kuruluşları sosyal medya platformlarında önde gelmektedir ve eleştirel haberler sunma çabalarında birçok yasal ve teknik zorlukla karşılaşmaktadır. Bu liberal yaklaşımlı medya kuruluşları çoğunluğu ABD ve AB ülkeleri tarafından finanse edildiği için Batı propagandası yapmakla suçlanmaktadır. Ayrıca, Facebook/Meta ve Google gibi teknoloji şirketlerinin, kullanıcı veritabanları ve küresel bilgi akışı üzerindeki kontrolü nedeniyle haber dağıtımındaki rolü ve tarafsızlığı önemli soruları gündeme getirmektedir. Bu nedenle, Rusya'daki basın özgürlüğünün gelişen dinamiklerini anlamak, çağdaş küresel medya dinamiklerini ve ifade özgürlüğü ile bilgiye erişim mücadelesini kavramak için kritik öneme sahiptir. Metodoloji kısmına gelince; bu çalışma, kapsamlı bir literatür taraması ve mevcut medya raporlarının analizine dayanmaktadır. Birincil ve ikincil kaynaklar incelenerek, yasaların medya üzerindeki etkileri ve devlet ile bağımsız medya kuruluşları arasındaki ilişkiler değerlendirilecektir. Ayrıca, sosyal medya platformlarında bağımsız medya kuruluşlarının varlığı ve bu platformların yüzleştiği zorluklar, teknoloji şirketlerinin haber dağıtımındaki rolleri ve tarafsızlıkları üzerine bir inceleme yapılacaktır. Rusya'daki medya manzarasının geniş bir panoramasını sunmayı amaçlamaktadır. Bu analiz, Rusya'daki basın özgürlüğünün mevcut durumunu ve çağdaş küresel medya dinamikleri ile ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim mücadelesini daha iyi anlamak için bir temel sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gazetecilik, Rusya, Basın özgürlüğü, Medya yasaları.

^aDoktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, nargiza_mamatkulova@yahoo.com

Makale Geliş Tarihi: 24.11.2023, Makale Kabul Tarihi: 22.03.2024

DYNAMICS OF MEDIA FREEDOM IN THE RUSSIAN FEDERATION (2021-2022)

Abstract

Recent political and military developments in Russia have led to an increased state control and censorship of the media, marked by the implementation of "Foreign Agents," "Undesirable Organizations," and "Fake News" laws. These regulations have significantly constrained independent journalism and limited dissenting voices, reshaping the media landscape. Media analyses reveal that state-owned or state-funded organizations like TASS, RIA Novosti, Russia 1 TV, and Sputnik dominate the media space, playing a crucial role in shaping public opinion and upholding national interests. In contrast, independent media entities such as 'Dojd' TV and Radio Liberty, which have a strong presence on social media platforms, encounter numerous legal and technical challenges in their efforts to offer critical journalism. Often funded by Western sources, these liberal-leaning outlets face accusations of propagating Western propaganda. Furthermore, the influence of technology companies like Facebook/Instagram and Google/YouTube, with their control over user data and global information flow, raises significant questions about the impartiality of news distribution. Therefore, comprehending the evolving state of press freedom in Russia is essential to understand contemporary global media dynamics and the ongoing struggle for freedom of expression and information access.

Keywords: Journalism, Russia, Press freedom, Media laws.

Giriş

Günümüz liberal ekonomi ve demokrasi koşullarındaki tamamen bağımsız medya kavramı, genellikle ekonomik ve politik etkilerin katmanlarıyla örtülmüş durumda bulunur. Medya, devlet ve sermaye arasındaki ilişki, gazetecilik ve enformasyon dağıtım süreçleri de bu etkilerin altında şekillenmektedir. Birçok iletişim bilimci günümüz liberal ekonomi ve demokrasi koşullarında bağımsız medyanın gerçekten var olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir.

Liberal demokrasilerde, medyanın teorik olarak özerk bir şekilde, politik veya ekonomik zorlamalardan bağımsız olarak işlemesi ve böylece güce bir denetim sağlaması ve bilinçli bir vatandaşlık oluşturması öngörülmektedir. Ancak, gerçekte, medya kuruluşlarının, en güçlü demokrasilerde dahi, politik aktörler ve sermaye sahiplerinden gelen, hem gizli hem de açık baskılarla karşılaştığını göstermektedir. Medya organizasyonları, görünürde kamu çıkarına hizmet ederken, sıkça kendilerini sermaye sahiplerinin veya devlet aygıtının çıkarlarına bağlı bulmaktadırlar.

Modern Rusya'da, toplumun çıkarlarını iktidar karşısında temsil eden gerçek anlamda bağımsız bir yayın organı bulunmamaktadır. Medya üzerindeki yoğun politik etki, merkezi yönetimin medya metinlerini nasıl çerçevelediği ve yapılandığı üzerinde belirleyici bir rol oynar. Bu, özellikle politik olaylar, uluslararası ilişkiler ve politika kararları hakkında yapılan haberlerde göze çarpar. Dijital platformlar olarak sosyal medya ve internet haber kanallarının ortaya çıkışı bağımsız gazetecilik ve muhalefet sesleri için alternatif bir alan sunarken, aynı zamanda devlet tarafından uygulanan yeni bir düzenleyici ve gözetim mekanizması ile karşılaşmaktadır. Böylece, dijital medya manzarası, Rusya'da kontrolün hem meydan okunduğu hem de yeniden yapılandırıldığı yeni bir cephe haline gelmiştir.

Bu makalenin amacı, Rusya'da basın özgürlüğünün mevcut durumunu değerlendirmek ve bu bağlamda gazetecilerin karşılaştığı kısıtlamaları ve zorlukları kapsamlı bir şekilde anlamaktır. Bu

değerlendirme, yasal ve siyasi baskılar, sansür uygulamaları, dijital medyanın etkisi ve daha geniş sosyo-politik ortam dâhil olmak üzere Rusya'daki mevcut medya ortamına katkıda bulunan çeşitli faktörlerin araştırılmasını içermektedir. Bu unsurları değerlendiren çalışma, bu faktörlerin Rusya'daki gazetecilik uygulamalarını ve bilginin yayılmasını nasıl etkilediğine dair bir analiz sunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın önemi, küresel medya özgürlüğü ve demokratik süreçlerin daha geniş bağlamına yaptığı katkıdan kaynaklanmaktadır. Bilginin kamuoyunu ve politikaları şekillendirmek için güçlü bir araç olduğu bir dünyada, Rusya'daki basın özgürlüğünün durumunu anlamak çok önemlidir. Zira Rusya, önemli bir küresel oyuncu olarak sadece kendi sınırları içinde değil, aynı zamanda uluslararası sahnede de önemli bir etkiye sahiptir. Rusya'da bilginin kontrol edilme, manipüle edilme ya da özgürce yayılma biçimi küresel siyaset, uluslararası ilişkiler ve kamuoyu algısı üzerinde geniş kapsamlı etkilere sahip olabilir.

Bu çalışmada kullanılan betimsel analiz yöntemiyle, Rusya'daki basın özgürlüğüne yönelik yasal engellerin gerçek durumunun anlaşılması hedeflenmektedir. Araştırma, mevcut yasal koşulların medya üzerindeki etkilerinin kapsamlı bir şekilde belgelenmesine odaklanmaktadır. Bu yaklaşım, Rusya'da uygulanan basın özgürlüğü yasalarının nasıl işlediğini ve gazetecilere yönelik yasal kısıtlamaların gazeteciler üzerindeki doğrudan sonuçlarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, bu çalışma Rusya'nın basın özgürlüğü durumunun zaman içinde nasıl değiştiğini anlamak için de katkısı olabilir. İki farklı hedeften bahsedilmiştir, amaçların bir arada toplanması uygundur.

A. BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

Genel olarak, daha demokratik ülkelerin daha özgür bir basına sahip olduğu gözlemlenmektedir. Özgür medyanın demokrasiyi teşvik etmesi ve işleyen bir demokrasinin özgür medyayı desteklemesi arasındaki ilişki, medya ve politika çalışmalarında sürekli olarak tartışılmaktadır.

Liberal yaklaşıma göre, medyanın yayıncılık sektörü serbest girişimcilik ve serbest dolaşım ilkelerine dayalı olarak her bireye açık olmalıdır. Herhangi bir bilginin yayılması için baskı yapılmamalı ve hükümetin veya diğer güç odaklarının eleştirilmesi suç kapsamına girmemelidir. Bu, ifade özgürlüğünün korunmasını ve medyanın bağımsızlığını vurgular (Tüfekçioğlu, 1997, ss. 62–64).

Bu, bir yandan özgür medyanın demokratik süreçleri güçlendirebileceği ve katılımcı bir toplum yaratabileceği fikrini içerirken, diğer yandan da demokrasinin sağlıklı işleyişinin özgür bir medya ortamı için zemin hazırladığını vurgular. Demokratik ülkeler arasında da medya özgürlüğünün seviyesi farklılık gösterir. Örneğin, iki demokrasi ülkesi olan Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri, medyaya ve medya özgürlüğü kavramına karşı oldukça farklı yaklaşımlar sergilemektedir (Djankov vd., 2003, s. 341). Her iki ülke de kendi kültürel, siyasi ve tarihsel bağlamlarına göre medya özgürlüğünü farklı şekillerde yorumlar ve uygular.

Süleyman İrvan, basın özgürlüğünü güvence altına alan ve enformasyonun serbest akışını destekleyen hukuki bir çerçevenin yalnızca kaliteli gazeteciliğin hedeflerine katkıda bulunmakla kalmayıp, aynı zamanda demokrasinin amaçlarına da hizmet ettiği görüşündedir (İrvan, 2014, s. 308). Raşit Kaya, basın özgürlüğü mücadelesinin tüm dünyada yöneticilerden veya çoğunluktan farklı

düşünenler için bir güvenlik kalkanı olarak işlev gördüğünü ve 'kötü' ile 'keyfi' yönetimlere karşı her zaman bir savunma aracı olduğunu ifade etmektedir (Kaya, 2016, s. 100).

Rus bilim insanı Sergei G. Kara-Murza, basın özgürlüğü konusunu derinlemesine incelemenin önemine vurgu yapıyor. Kara-Murza, özellikle etik denetimin olmadığı durumlarda, kitle iletişim araçlarının ürettiği içerikleri "ruhani bir uyuşturucu" olarak nitelendiriyor. Bu tür içeriklerin toplum üzerindeki etkileri ve manipülatif potansiyelleri konusunda uyarılarda bulunuyor. Kara-Murza ayrıca, devletin bu tür medya içeriklerine sansür uygulamadığında aslında medya kuruluşları ile dolaylı bir işbirliği içinde olduğuna dikkat çekmektedir. Bu durum, devletin vatandaşlarını potansiyel olarak zararlı bu tür içeriklerden koruma sorumluluğunu göz ardı ettiğini ima etmektedir. Kara-Murza, devletin vatandaşlarını medyanın olası manipülatif etkilerinden koruması gerektiğini önermektedir

Ülkeler arasında ulusal bilgi güvenliğini sağlama ve ifade özgürlüğüne saygı gösterme arasındaki hassas dengeyi sağlamak büyük önem taşımaktadır. Rusya örneği, bu dengenin nasıl yönetildiği konusunda ilginç bir inceleme sunmaktadır.

Rusya'da sansür, yakın bir tarihte, yani Sovyetler Birliği'nin son dönemlerinde yasaklandı. İlk olarak 12 Haziran 1990'da SSCB'de kabul edilen "Basın ve Diğer Kitle İletişim Araçları Hakkında Kanun" (SSCB Kanunu, 1990) ile sansür yasaklanmıştır. Daha sonra 27 Aralık 1991'de Rusya Federasyonu "Kitle İletişim Araçları Hakkında Kanunu" (Federal Kanun, 1991) ile basın özgürlüğü koruma altına alınmıştır ve son olarak 12 Aralık 1993'te halk oylaması ile kabul edilen Rusya Federasyonu Anayasası ile pekiştirilmiştir (Rusya Federasyonu Anayasası, 1993).

Ancak, son yıllarda Rusya'daki basın özgürlüğüne ilişkin uluslararası örgütlerin endişelerinin arttığı görülmektedir. Bu örgütlerden biri Uluslararası Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) örgütüdür. RSF'in hazırladığı 2023 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde Rusya, 2023 yılında geçen yıla göre daha 9 sıra gerileyerek 180 ülke içerisinde 164. sırada yer almıştır. 2022 yılında ise 155. sırada yer almıştı. RSF'ye göre Rusya'daki basın özgürlüğü "vahim" kategorisindedir (2023 World Press Freedom Index, 2023).

Uluslararası Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) örgütünün sitesinde 2023 yılının Rusya propagandası için elverişli olduğunu ifade etmektedir. Bildiride belirtildiğine göre, Moskova, Kremlin'in propagandasını Ukrayna'nın güneyinde ele geçirilmiş bölgelerde hızla yaymak amacıyla yeni bir medya cephaneliği oluşturdu. Aynı zamanda, son kalan bağımsız Rus medya kuruluşlarına karşı daha önce hiç olmadığı kadar sert tedbirler alındı; bu kuruluşlar yasaklandı, engellendi ve/veya "yabancı ajan" ilan edildi diye bildirilmektedir. Ayrıca, Rusya'nın Ukrayna'daki eylemlerini savaş suçları olarak nitelendirerek, Endeks'in en kötü güvenlik puanlarından birine sahip olmasına neden olduğunu belirtmektedir (Reporters Without Borders, 2023).

Her ülkenin kendine özgü politik, sosyal ve kültürel dinamiklere sahip olması, medya özgürlüğü koşullarının her ülkede karmaşık ve farklı olabileceğini göstermektedir. Daha kapsamlı bir anlayış elde etmek için bu bilgilere başka kaynaklardan ve analizlerden yararlanmak önemlidir. Rusya'daki basın özgürlüğünün durumunu açıklamada ışık tutucu olabilecek aşağıdaki bilgiler, bu konudaki genel durumu daha iyi anlamaya yardımcı olabilir. Rusya'da, kitle medyasının işlevselliği ve operasyonlarına birkaç düzenleyici organ ve hukuki yapı nezaret eder. Roskomnadzor gibi kurumlar, medya

faaliyetlerini düzenleyen politika ve düzenlemeleri uygulamak konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Bu organizasyonlar aynı zamanda, düzenlemelere aykırı hareket eden medya varlıklarına karşı cezai önlemleri uygulama gücüne de sahiptir (Roskomnadzor, t.y.).

Uluslararası Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) örgütünün en kötü puanlarından birini almasının ilk nedenlerinden biri, 2012 yılında Rusya'da yürürlüğe giren 'yabancı ajan' kanunu olabilir. Bu kanun, Rusya'daki medya kuruluşları ve basın özgürlüğü üzerinde derin etkileri olan önemli bir yasal çerçeve olarak ortaya çıkmıştır.

B. YABANCI AJANLAR YASASI

Rusya Federasyonu'nda, yabancı ajanlarla ilgili hukuki düzenlemeler, 2012 yılında resmi olarak yürürlüğe konulmuştur. Bu yasa, Adalet Bakanlığı'na, yurtdışından finansman alıp politik faaliyetlerde bulunan kar amacı gütmeyen her türlü kuruluşu "yabancı ajan" olarak kayıt altına alma yetkisi vermiştir. Bu tanımlama, söz konusu kuruluşun politik etkinliklerde bulunduğunu ve bu etkinliklerin Rusya'nın milli çıkarlarına aykırı olduğu düşünüldüğünü ima etmektedir. Başlangıçta sivil toplum kuruluşlarını hedefleyen bu yasa daha sonra yabancı finansal destek alan medya kuruluşlarını da içerecek şekilde değiştirilmiştir (Duma.gov.ru, 2022).

Yasanın kabulü, Rusya ile Batılı ülkeler arasındaki gerginlikler sürerken kabul edildi ve birçok kişi tarafından Sovyet sonrası bölgedeki sivil protestolara ve ayaklanmalara bir yanıt olarak algılandı. Aslında başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin Rusya medyasında ilişkin aldığı kararlar yasanın geliştirilmesinde önemli bir rol oynadı. 2016 ABD başkanlık seçimlerindeki Rus müdahalesi iddiaları, ABD hükümetini yabancı kuruluşların faaliyetlerini denetleme konusunda yasal araçları kullanmaya yönlendirdi.

13 Kasım 2017 tarihinde, Rusya'nın devlet destekli medya kuruluşları Russia Today (RT) ve Sputnik ABD'de Rus hükümeti adına propaganda yapmakla suçlanarak FARA (Yabancı Temsilciliklerin Kayıt Yasası) yasası çerçevesinde ABD'de "yabancı ajan" olarak kaydedildi. FARA (Yabancı Temsilciler Kayıt Yasası) yabancı ajanlar ve yabancı hükümetler adına lobicilik yapan kişiler ve kurumları hedefleyen bir yasadır. Russia Today (RT) ve Sputnik Genel Yayın Yönetmeni Margarita Simonyan, böyle bir zorunluluk altında kaldıklarını belirterek, "ABD'deki ifade özgürlüğünün işleyişine sert eleştirilerde bulunmuştur (Russia Today, 2017). Bu, RT'nin Amerika'daki tüm yayınlarının yabancı ajanlar adına etiketlenmesi gerektiği anlamına gelmektedir ve ayrıca RT'nin her yarıyılıda hem fon alımı hem de harcamaları hakkında rapor sunmasını gerektiriyor.

RT'nin Amerika'da kısıtlama olmaksızın faaliyetlerine devam edebileceği yönündeki tahminlere rağmen, ABD Kongresi, basın yetkilerini geri çekme kararı aldı. Bu gelişme, Batı ülkelerinde ifade özgürlüğünün sınırları ve propaganda tanımı konusunda ciddi soruları ortaya çıkardı (Mishra & Kern-Stone, 2019, s. 210). Ayrıca, ABD Adalet Bakanlığı, yasanın uygulanışında ülkelere karşı seçici bir tutum sergilediği için eleştirilmektedir.

ABD Adalet Bakanlığı'nın Rusya'nın devlet destekli medya kuruluşlarını "yabancı ajan" olarak kayıt edilmesini talep etmesine yanıt olarak, Rusya yönetimi, 25 Kasım 2017 tarihinde, yabancı medya

kuruluşlarının kaydını artık "yabancı ajan" olarak tanınmasını öngören yasal değişiklikleri onaylayarak 327-F3 sayılı kanun kabul etmiştir (Federal Kanun, 2017). Ancak bu, Amerikan Stratejisi'ne verilen bir Rus yanıtıdır. Bu strateji, dengesiz bir durumu daha karışık bir çekişme alanında yeni bir dengeye dönüştürmeyi amaçladığı düşünülmektedir.

Yasa, kısmen veya tamamen yurt dışından finansman alan yabancı yayın organlarını hedef almakta. Yürürlüğe girdiği andan itibaren, bu medya organları, mali kaynaklarını açıklamak ve yayınlarının "yabancı ajan kaynaklı" olduğunu belirten bir uyarı yapmak zorunda bırakıldı. Yasaya göre, Rusya, ABD tarafından desteklenen Voice of America ve Radio Liberty gibi kuruluşları yabancı ajanlar listesine ekledi. Bunun yanı sıra, Radio Liberty'nin bölgesel yayın yapan projeleri de listeye dahil edildi: "Present Time" televizyon kanalı, Radio Liberty'nin Tatar-Başkurt servisi, "Sibir.Realii", "Idel.Realii", "Factograph", "Kavkaz.Realii" ve "Krym.Realii" (Malaev, 2018).

19 Kasım 2019'da medya ile ilgili yeni yasal düzenlemeye göre bireyler, "yabancı ajan" statüsü olan medya kuruluşlarının yayınlarına veya bu kuruluşların oluşturulmasına katkıda bulunurken, aynı zamanda yurtdışından gelen para veya başka maddi destek alırlarsa yabancı ajan olarak kabul edilebilirler (Federal Kanun, 2019). "Yabancı ajan" yasasına göre tüm medya ajanslarının iletileri ve materyalleri şu şekilde etiketlenmelidir: "Bu ileti (mesaj), yabancı bir ajanın işlevini yerine getiren yabancı bir medya tarafından oluşturulmuş ve/veya dağıtılmış veya yabancı bir ajanın işlevini yerine getiren bir Rus hukuki kişiliği tarafından oluşturulmuş ve/veya dağıtılmıştır." Yazı puntoları ana metin yazısının iki katı büyüklüğünde olmalıdır. Ayrıca, sesli ve görüntülü materyallerin etiketlenmesi de düzenlenmiştir (İnterfax, 2023).

1 Aralık 2022 tarihinde yürürlüğe giren "yabancı ajanların" faaliyetleri ile ilgili yeni yasal düzenlemeye göre bir kişi, vatandaşlığına bakılmaksızın yabancı temsilci olarak tanınabilecek (Federal Kanun, 2022). Ayrıca, yalnızca yurt dışından finansman alan vatandaşlar değil, başka destek veya etki sağlanması durumunda da yabancı ajan statüsü alabilecekler (İzvestiya, 2022). "Yabancı ajan" olarak belirlenen medya kuruluşları, mali raporlarını kamuya açıklama gereksinimleri de dahil olmak üzere önemli idari yüklerle karşı karşıyadır. Üstelik "yabancı ajan" etiketi, kamuoyunda güvensizliğe ve okur sayısının azalmasına yol açabilecek olumsuz bir çağrışım taşımaktadır.

"Yabancı Ajan" Kanunu, Rusya'daki medya kuruluşlarını etkilemenin yanı sıra Batılı ülkelerle diplomatik gerilimlere de yol açtı. Saygın medya kuruluşlarının yabancı ajanlar olarak etiketlenmesi eleştirilerle karşılandı ve bağımsız gazeteciliği bastırma girişimi olarak görüldü. Buna karşılık Batılı ülkeler Rusya'nın eylemlerine karşı Rusya'nın devlet destekli medya kuruluşlarını kısıtlama dâhil birçok yeni uygulamaya ortaya koydu. Bunlardan aşağıda bahsedilecektir:

Rusya'daki kabul edilen "yabancı ajan olarak tanımlanan birçok Rus medya kuruluşu, bu etiketten kaçınmak için faaliyetlerini durdurmayı veya yeniden yapılanmayı tercih etti. Bazı medya kuruluşları bu tasarım kapsamında çalışmaya devam etti ancak bunun itibarlarına ve mali durumlarına bir maliyeti oldu. Yabancı Ajanlar Kanunu, hem yerel hem de uluslararası medyanın karmaşık tepkisine yol açtı. ADB'nin Liberty radyosu yayınlarında "yabancı ajan" etiketi eklenmediği için büyük miktardaki ceza parasına çarptıldı (Krutov, 2021).

Bu yasanın geleceği ve sonuçları, hem Rusya içinde hem de dışında devam eden inceleme ve tartışma konuları olmaya devam ediyor. Ancak "yabancı ajanların" çalışmaları Rusya'da tamamen yasaklanmış değil. Statülerini almadan önce olduğu gibi aynı faaliyetleri sürdürebilirler, ancak belirli yasal gereklilikleri yerine getirmeleri gerekir. Yabancı ajanlarla işbirliği de resmi olarak yasak değildir: Bir "yabancı ajana" reklam verilebilir, ona para aktarılabilir veya açıkça görüşlerini destekleyebilirsiniz. Yasa en azından bunun gibi durumları yasaklamaz. Ancak, yabancı ajan olarak kabul edilmekten kaçınmanın garantisi yoktur. Örneğin "yabancı ajan" olarak kabul edilen medya kuruluşuna bağlıta bulunmak da bir kişinin bu statüyü almasına yol açabilir. "Yabancı Ajan" yasası, Rusya'da demokratik prensiplerin ve basın özgürlüğüne dair önemli soruları gündeme getirmiştir. Yasayı savunanlar, ulusal çıkarları korumak ve yabancı müdahaleye karşı koymak için gerekliliğini vurguluyorlar.

C. İSTENMEYEN ÖRGÜTLER YASASI

"Yabancı ajan" yasasının yanı sıra Rusya topraklarında faaliyetleri istenmeyen organizasyonlar olarak kabul edilen kuruluşlar da bulunmaktadır. Bu kuruluşlar için Adalet Bakanlığı'nın ayrı bir kayıt sistemi kapsamında "istenmeyen örgütlerin" durumları daha zordur. İstenmeyen örgütler" listesine dahil edilen örgütlerin, Rusya'da faaliyet yürütmeleri otomatik olarak yasaklanır ve bu yasağı kaldırmak için mahkeme kararı gerekmektedir. Bu organizasyonların şubeleri kapatılmalı, hesapları dondurulmalı ve çalışanları yasal olarak sorumlu tutulabilirler. Medya da dâhil olmak üzere bilgi materyallerinin dağıtımını yasaklanır (TASS, 2023).

"İstenmeyen örgütlerin" ile ilgili alınan yasanın da en derin etkisi, medya özgürlüğü alanında görülmektedir. Hukuki çerçevesini açıklamak, medya organizasyonları üzerindeki etkileri açısından büyük önem taşımaktadır. "İstenmeyen örgütlerin" faaliyetleri, 2015 yılında kabul edilen (Federal Kanun, 2012) federal yasa ile düzenlenmektedir.

"Yabancı ajan" statüsüne sahip medya kuruluşlarına bağış yapmak, içeriklerini paylaşmak ve ortak projelerine katılmak mümkündür. Ancak "istenmeyen örgütü" statüsünde ise Rusya'daki tüm faaliyetleri yasaklandı. Artık organizasyonun çalışmalarına katılmak, materyallerini yaymak ve finansal destek sağlamak hapis cezasıyla karşı karşıya kalınabilir. Organizasyonun faaliyetlerine katılma, organizasyona ait ücretli bültenlere abone olma, bir makaleye yorum yazma veya organizasyonun logosuyla tişört satın alma gibi şeyler dahi "katılım" olarak kabul edilebilir (Vedomosti, 2023).

D. AŞIRILIK YANLISI (EKSTREMİST) ÖRGÜTLER YASASI

Rusya'da son zamanlarda önemli tartışmalara neden olan bir diğer yasa, "aşırılık yanlısı (ekstremist)" organizasyonlarla ilgilidir. 13 Mart 1996 yılında kabul edilen "Aşırılık yanlısı faaliyetlerin finansmanı hakkında" (Rusya Federasyonu Ceza Kanunu, 1996) yasası, Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşın başlamasından sonra tekrar gündeme gelmiştir.

Yasaya göre terörist faaliyetlerin propagandası yapmanın yanı sıra Rusya vatandaşlarına karşı nefreti körüklemeyi amaçlayan medya araçları da "aşırılık yanlısı (ekstremist)" olarak kabul edilebilir. Bu yasa aynı zamanda mahkeme kararı ile medya organizasyonlarının faaliyetlerini durdurma yetkisi verir (TASS, 2022).

Bu yasa ekstremist organizasyonların sadece adını anmanın yasaklanmadığını belirtir. Ancak her bahsedildiğinde, organizasyonun bir ekstremist olarak kabul edildiğini ve faaliyetlerinin Rusya'da yasaklandığını belirtmek gereklidir (Roskomnadzor, 2022b). Rusya'da medya organizasyonlarının ekstremist ilan edilmesiyle ilgili henüz belirli bir örnek bulunmamaktadır. Ancak, Rusya 21 Mart 2022'de Meta Platformlarını "aşırılık yanlısı" bir örgüt olarak tanıdı ve Rusya'da hâlihazırda engellenen Facebook ve Instagram çalışmalarının derhal durdurulması talimatını verdi. Meta'nın Rusya'da engellenmesi basın özgürlüğü kısıtlamasından daha çok uluslararası enformasyon savaşı ile ilgili girişimlerdir. Çünkü bu Google ve Meta şirketleri Rusya'nın uluslararası yayın yapan medya kuruluşlarına yönelik kısıtlamalar ve engellemelerine karşı alınmış karardır.

E. SAHTE HABERLERE YÖNELİK YASA

24 Şubat 2022'de, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik "askersizleştirme" ve "denazifikasyon" olarak tanımladığı özel askeri operasyon başlatıldı. Bu operasyon, Mart 2022'de Rusya'da idari suçlar ve ceza yasalarına eklenen yeni maddelerle desteklendi. Bu yeni yasal düzenlemeler, Rus Silahlı Kuvvetleri'nin eylemleri hakkında sahte haberlerin yayılmasını, bu eylemlerin kötüye kullanılmasını ve yaptırımların uygulanmasına çağrılmasını cezalandırmayı amaçlamaktadır (Medya Hakları Merkezi, 2023).

Yasa metninde, en ciddi suçlarda 15 yıla kadar hapis cezası öngörülmesi, bu tür sahte haberlerin ciddiyetini vurgulamaktadır. Bu yasa uyarınca, medya organları "özel operasyon" ile ilgili materyal veya yayınlar hazırlarken yalnızca resmi Rus kaynaklarından elde ettikleri bilgi ve verileri kullanmak zorundadır. Örneğin "askeri harekâtı" "saldırı" ve "savaş" olarak adlandırmak yasaklandı, bunun yerine "denazifikasyon için özel operasyon" olarak adlandırılması gerekti. ((Roskomnadzor, 2022).)

Yasa kabul edildikten sonra, birçok medya kuruluşu ve yayın organı, gazetecilerin güvenliği için savaşla ilgili içeriklerini kaldırmak veya sınırlamak amacıyla önlem aldı. "Novaya Gazeta", Ukrayna'daki savaşla ilgili tüm içeriklerini silmeye karar verdi. "Taiga.info", The Bell ve Snob gibi yayınlar savaş ele almaktan kaçındı. "Ekho Moskvı" YouTube kanalını kapattı ve sosyal medya hesaplarını kapattı. Yekaterinburg merkezli Znak.com yayını durdurdu, Tomsk'taki haber ajansı TV2 faaliyetlerini sonlandırdı ve web sitesi Roskomnadzor tarafından engellendi. Rusça BBC, Bloomberg ve CNN gibi medya kuruluşları Rusya'daki çalışmalarını askıya aldı. The Village dergisi, Rusya'daki ofisini kapatma kararı aldı ve çalışmalarına Varşova'dan devam etmeye karar verdi. Rusya'daki medya denetleme kurumu Roskomnadzor ise Voice of America, BBC, Deutsche Welle, "Meduza" ve Radio Liberty gibi medya kuruluşlarının "Ukrayna'ya yönelik sahte bilgi yayma" gerekçesiyle engellendiğini açıkladı. Yasa metninde, en ciddi suçlarda 15 yıla kadar hapis cezası öngörülmesi, bu tür sahte haberlerin ciddiyetini vurgulamaktadır (RBC, 2022). Bu yasa gereğince, medya organları "özel operasyon" ile ilgili materyal veya yayınlar hazırlarken yalnızca resmi Rus kaynaklarından elde ettikleri bilgi ve verileri kullanmakla sorumludur (Roskomnadzor, 2022b). Örneğin "askeri harekâtı" "saldırı" ve "savaş" olarak adlandırmak yasaklandı, bunun yerine "denazifikasyon için özel operasyon" olarak adlandırılması gerekti (Roskomnadzor, 2022a).

Yasanın kabul edilmesinin ardından, birçok medya kuruluşu ve yayın organı, gazetecilerin güvenliği ve yasal sınırlamaları göz önünde bulundurarak, savaşla ilgili içeriklerini kaldırmak veya

sınırlamak zorunda kaldı. 'Novaya Gazeta', Ukrayna'daki savaşla ilgili tüm içeriklerini silmeye karar verdi. 'Taiga.info', The Bell ve Snob gibi yayınlar savaşı ele almaktan kaçındı. 'Ekho Moskvyy' YouTube kanalını ve sosyal medya hesaplarını kapattı. Yekaterinburg merkezli Znak.com yayını durdurdu, Tomsk'taki haber ajansı TV2 faaliyetlerini sonlandırdı ve web sitesi Roskomnadzor tarafından engellendi. Rusça BBC, Bloomberg ve CNN gibi medya kuruluşları Rusya'daki çalışmalarını askıya aldı. The Village dergisi, Rusya'daki ofisini kapatma kararı aldı ve çalışmalarına Varşova'dan devam etmeye karar verdi. Rusya'daki medya denetleme kurumu Roskomnadzor ise Voice of America, BBC, Deutsche Welle, "Meduza" ve Radio Liberty gibi medya kuruluşlarının "Ukrayna konusunda sahte bilgi yayma" gerekçesiyle engellendiğini açıkladı (Serebryannaya, 2022).

2022'de Rusya'nın Ukrayna'da özel operasyon başlatmasının ardından Rus medya sistemi önemli ölçüde devlet kontrolü altına girdi. Hükümet, özellikle Ukrayna'daki olayları ele alırken daha sıkı düzenlemeler ve sansür uyguladı. Bağımsız medya kaynakları, eleştirel sesler ve gazeteciler daha fazla baskıya maruz kaldılar; birçok medya kuruluşu kapatıldı veya kısıtlamalara tabi tutuldu. Devlet kontrolündeki medya, özellikle Ukrayna'daki özel operasyon hakkında bilgi sağlama konusunda başlıca kaynak haline geldi ve hükümetin söylemlerine sıkı sıkıya bağlı kaldı. 2022 yılında, Rusyalı 'Lapsha Media' fakt-kontrol platformunun yürüttüğü bir araştırmaya göre, 2021 yılında yayınlanan sahte haber sayısı 1,5 milyondan 2022 yılında 9 milyona yükselerek sahte haberlerin sayısı 6 kat arttı. 2022 yılında, sahte bilgiye dair önemli bir kısmın, Rusya'ya yönelik yaptırımların ve ekonominin iddia edilen çöküşünün etrafında döndüğü vurgulanmıştır (RIA Novosti, 2022). Sahte haberlerle mücadele, sadece Rusya'ya özgü değil, küresel bir sorundur. Sahte haberlerin dijital çağda hızla yayılması, teknolojik zorlukları da beraberinde getirir. Sosyal medya ve çevrimiçi platformlar, yanıltıcı bilgileri hızla yayma ve büyütme potansiyeline sahiptir. Bu, sahte haberlerin yayılmasını izlemeyi ve engellemeyi zorlaştırabilir.

Çin merkezli sosyal medya devi TikTok, Rusya'nın yeni "sahte haberler" yasasının güvenlik açısından ortaya çıkardığı riskleri detaylı bir şekilde incelemek amacıyla video platformlarında canlı yayınları ve yeni içerik yüklemelerini geçici bir süreliğine askıya almaya karar vermiştir. Bu karar, özellikle orduyu itibarsızlaştırmaya ve sahte haberlerle ilişkilendirilen suçlamalara 15 yıl hapis cezası gibi ciddi yaptırımlar getiren bu yasal düzenlemelerin kabul edilmesi üzerine alınmıştır. Sadece TikTok uygulaması içindeki mesajlaşma hizmeti bu süreçten etkilenmeyeceğini de belirtilmektedir (RBC, 2023). Yukarıda, Rusya'da son zamanlarda yaşanan medya ve basın özgürlüğüyle ilgili kısıtlamalara genel bir bakış sunduk. Şimdi ise bu yasaların Rus medya sistemi üzerindeki etkilerini ve basın özgürlüğüne, alternatif medya kuruluşlarının faaliyetlerine ve toplumun bilgiye erişimine nasıl yansıdığını daha ayrıntılı bir şekilde ele alacağız.

F. RUSYA MEDYA REYTINGLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Rusya medya sisteminin gelişimini daha iyi anlamak için medya organizasyonlarının derecelendirmelerine dayalı en etkili medya kuruluşlarını tartışarak daha tarafsız, ayrıntılı bir analiz sunulur görüşünden yola çıkılmaktadır. Bu yaklaşım, muhalefet ve devlet medyasının varlığını ve etkisini ortaya koyma amacı taşırken aynı zamanda bu medya organizasyonlarının güçlü ve zayıf yönlerinin son zamanlardaki değişimlerini değerlendirecektir.

2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'daki 'özel operasyonları' başladığı ve askeri sansürün devreye girdiği yıldan önceki, 2021 yılındaki veriler ve 2022 yılındaki değişimler üzerine bir analiz yapılacaktır. Bu nedenle, 2021 yılında Rusya'daki medya organizasyonlarının sıralamalarına dayalı yapılan analiz, medya manzarasının nasıl geliştiğini ve ifade özgürlüğü üzerindeki etkilerini daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır. Ayrıca, bu bilgi, Rusya'da hangi kaynakların otoriter veya etkili olarak kabul edildiğini anlamak için kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, medya ve sosyal medya platformlarını canlı olarak izlemek ve analiz etmek için geniş bir platform sunan, medya izleme ve analiz konusunda uzmanlaşmış olan Medialogiya adlı Rus şirketinin verileri bize rehberlik edebilir.

G. HABER AJANSLARI

Medialogiya şirketinin verilerine göre, son yıllarda medyada en çok alıntı yapılan haber ajansları TASS ve RIA Novosti haber ajansları olmuştur ve bu liderliği 2017'de de 2018'de, 2019'da, 2020'de 2021'de, 2022'de devam etmiştir. TASS ve RIA Novosti, 2023 yılının ilk 8 ayında da medya ve sosyal medyada en çok atıf alınan ajanslar konumunu korumaya devam ediyor (Medialogia, 2023).

TASS ve RIA Novosti haber ajansları tümüyle devlete aittir. RIA Novosti ve TASS haber ajansları, devletin politikalarını uygulama ve ulusal çıkarları savunma konusundaki belirli statülerine dayalı olarak önemli bir rol oynamaktadır. Bu hedeflere yönelik olarak, her iki ajans da federal bütçeden oldukça yüksek sübvansiyonlar aldığını önceki bölümde belirttik. Bir açıdan bakıldığında, en geniş kitleye hitap etme, birçok farklı konuyu ele alma ve kapsamlı bir muhabir ağı kurma çabaları, büyük maliyetli olarak değerlendirilebilir. Özel Rus medya sektöründe, bu denli yüksek bir finansal kaynağa sahip olan başka bir medya kuruluşu bulunmamaktadır.

Medialogiya araştırma merkezinin (2023) reyting analizi sonuçlarına göre, 2016-2023 yılları arasında Rusya'da en çok alıntı yapılan üçüncü haber ajansı İnterfax olmuştur. (Medialogia, 2023). İnterfax 1989 yılında Sovyetlerdeki ilk özel haber ajansı olarak kurulmuştur. Öncelikli olarak ülke içi ve dünya genelindeki toplumsal ve siyasi olayları kapsayan Interfax, 1990'ların ortasına gelindiğinde çalışma önceliklerini değiştirdi. Daha çok finansal ve ekonomik bilgilere odaklanmaya başlayan Interfax'ın bu konudaki haberleri ve analizleri güçlü bir yönü haline geldi (İnterfax, t.y).

Siyasal ve sosyal haberler konusunda TASS ve RIA Novosti haber ajanslarının uzun yıllar devam eden hâkimiyetini görmekteyiz. Bu devletin sahiplik ettiği ajanslar, Sovyet dönemine kadar uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. SSCB'nin çöküşünden sonra bile bu ajanslar, sahip oldukları sağlam altyapı ve bağlantılar sayesinde etkilerini sürdürmüşlerdir. Bu tarihsel miras, kaynaklar, erişim ve tanınırlık açısından özel haber ajanslarına karşı önemli bir avantaj sağlamaktadır. RIA Novosti ile TASS arasındaki temel fark, RIA Novosti'nin bilgi ürünlerinin ve medya hizmetlerinin önemli ölçüde uluslararası bir izleyici kitlesine odaklanmış olmasıdır. TASS ise daha çok Rusya'nın iç siyaseti, ekonomisi ve iç meselelerine odaklanan bir haber ajansı olarak bilinmektedir.

H. TELEVİZYON KANALLARI

2021 yılında, medyada en çok alıntılanan kaynak olarak televizyon kanalı Rusya 1 TV liderliği elde etmiştir. Öte yandan, sosyal medyada en çok alıntılanan TV kanal olarak 'Dojd' (TV Rain) öne

çıkmaktadır (*Federalniye SMI: 2021 god*). Her iki kanal da haber yayıncılığı yapmakta ve Rusya'daki politik olayları yansıtmaktadır.

Rusya 1 TV, geniş bir izleyici kitlesine sahip, Rusya'nın önde gelen devlet televizyon kanallarından biri olarak kabul edilir. Bu televizyon kanalı, Tüm Rusya Devlet Televizyon ve Radyo Yayıncılığı Şirketi'ne (VGTRK) ait olup, aynı zamanda şirketin öncü yayın organıdır. Günümüzde, izleyici kitlesi, Rusya Federasyonu'nun nüfusunun yaklaşık %98,5'ini ve Bağımsız Devletler Topluluğu ile Baltık ülkelerinde 50 milyonu aşkın izleyici kitleyi kapsamaktadır. Devlet tarafından finanse edilen ve yönlendirilen bu kuruluş, Rus hükümetinin mesajlarını iletmekte ve ulusal ile uluslararası haberlerin yayınlanmasında önemli bir rol oynamaktadır (RIA Novosti, 2010).

Dojd" TV kanalı, Rusya'da alternatif bakış açılarını ve ülkenin olaylarına kritik bir perspektif sunarak, muhalefet medyası ve liberal kesimin sesi olarak tanınmaktadır. Kanalin Ukrayna ile ilgili olaylar ve iç protestolar gibi belirli kriz dönemlerindeki haber sunumu, bağımsız medya ile devlet gücü arasındaki etkileşim dinamiklerini gözler önüne sermiştir. 2021 yılının ortalarında Rusya Adalet Bakanlığı, 'Dojd' TV kanalını yabancı ajan olarak etiketlenmiş medya kaynakları listesine ekledi. Bu, yabancı tüzel kişiliğe sahip olmayan ve Rus tüzel kişiliğine sahip bir Rus medya kuruluşunu 'yabancı medya - yabancı ajan' listesine ekleyen ilk karardı (BBC, 2021).

2022 yılının Mart ayında, Roskomnadzor'un kanala erişimi kısıtlama kararı alması üzerine, Dojd TV kanalının yayını geçici bir süre askıya alındı (Interfax, 2023). Yayın, 18 Temmuz 2022'de Letonya'nın başkenti Riga'dan tekrar başladı. Ancak 6 Aralık 2022'de Letonya, kanalın yayın lisansını 'milli güvenlik ve kamu düzenine yönelik tehditler' gerekçesiyle iptal etti (Abolinsh, 2022). Litvanya ve Letonya'nın ardından 8 Aralık 2022'de Estonya da 'Dojd' kanalının yayını durdurma kararı aldı (Vedomosti, 2022). 22 Aralık 2022'de Hollanda'daki medya komisyonu, Dozhd'un ülkede yayın lisansı aldığını duyurdu (Vedomosti, 2023).

Temmuz 2023'te, Dojd TV kanalı Rusya'da 'istenmeyen' bir organizasyon olarak nitelendirildi. Rusya Başsavcılığı, kanalın yayınlarını ve web sitesi ile sosyal ağlarına erişimini, 'kitle iletişim ve enformasyon yasalarını sistematik olarak ihlal ettiği' gerekçesiyle kapatma kararı aldı. Başsavcılık ayrıca, bu medya kanalının 'yabancı ajan' olarak ilan edilen Natalia Sindeeva tarafından kurulduğunu belirtti. Savcılığın açıklamasında, Letonya ve Hollanda'daki 'Dozhd' haber ofislerinde çalışan gazetecilerin 'yabancı ajan' olarak ilan edildiği ve bunların finansmanının Hollandalı 'Stichting 2 Oktober' vakfı tarafından sağlandığı, bu vakfın da 'yabancı ajan' olarak ilan edildiği ifade edildi (Meduza.io, 2023). Rusya ve Letonya'daki sınırlamalardan sonra Dozhd TV kanalı, YouTube üzerinden izleyici kitlesi toplamaya ve canlı yayınlarını güçlü bir şekilde sürdürmeye devam etmektedir.

I. RADYOLAR

2021 yılında medyada en çok alıntı yapılan radyo kuruluşları sıralamasında, Sputnik radyo istasyonu lider konumda bulunuyor. Sosyal medyada en çok alıntılanan radyo istasyonu ise Radyo Svoboda (Radyo Liberty) olarak belirlenmiştir (*Federalniye SMI: 2021 god*, 2021).

Kasım 2014'te yayın hayatına başlayan uluslararası Sputnik medya kuruluşu, Rus hükümeti tarafından finanse edilmekte ve kendisini küresel medyada alternatif bir haber içeriği sağlayıcısı ve radyo yayıncısı olarak tanıtmaktadır. Sputnik'in radyo yayınlarının toplam süresi, web siteleri ve FM ile DAB/DAB+ frekansları üzerinden günde 800 saati aşmaktadır. 34 ülkede faaliyet gösteren ve dünya çapında 130'dan fazla şehirde yayın yapan Sputnik, uluslararası medya alanında kayda değer bir varlık sergilemiştir. Çeşitli izleyici demografilerine erişimi ve etkisini genişletmek için multimedya içerikler, web platformları ve çeşitli dillerde radyo yayınları kullanmaktadır. Bu geniş erişim, karşıt jeopolitik gündemlere meydan okuyan anlatıların yayılmasında kritik bir rol oynamakta ve böylece bilgi savaşında önemli bir oyuncu haline gelmektedir (Sputnik, 2023). Sputnik radyosunun gazetecilik yaklaşımı ve içerik yaratımı, küresel olayları çoğunlukla Batı medyasının söylemlerine meydan okuyan bir perspektiften yansıtmaktadır. Özellikle Rusya'nın dış politikasıyla ilgili konularda propaganda ve yanıltıcı bilgi yaymakla suçlanan Sputnik, bazı Batı hükümetleri ve medya denetleme kuruluşları tarafından Rus hükümetinin propagandasını yürütme ve başka ülkelerin iç işlerine müdahale etme aracı olarak görülmektedir.

2021'de, yani Rusya'nın askeri harekâtı başlamadan önce, Rusya sosyal mediasında en çok alıntı yapılan radyo istasyonu Liberty Radyosudur. Aynı zamanda Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL) olarak da bilinen bu kuruluş, ABD tarafından finanse edilen uluslararası bir medya kuruluşudur ve Rusya başta olmak üzere birçok ülkede faaliyet göstermektedir. Görevi, basın özgürlüğünün kısıtlı veya sınırlı olduğu ülkelere bağımsız haber ve bilgi sağlamak olarak tanımlanır. Özellikle devlet kontrolündeki ve medyanın hâkim olduğu ülkelerde Radio Liberty'nin önemi büyüktür. Rusya'daki faaliyetleri, kendine özgü bazı zorlukları da beraberinde getirmiştir (Medialogia, 2023).

Radio Liberty, 2017 yılında Rus hükümeti tarafından 'yabancı ajan' olarak ilan edilen medya kuruluşlarından biridir. Bu kuruluş, yayın politikasının tamamen bağımsız olması nedeniyle kendisini herhangi bir yabancı devletin ajanı olarak görmediğini vurgulamakta. Ayrıca Rusya'da faaliyet gösterirken ülkenin mevzuatına uygun hareket ettiğini savunmaktadır. Liberty Radyosu Rusya'nın 'yabancı ajan' medya yasasını, ifade özgürlüğüne yönelik doğrudan bir saldırı olarak değerlendiriyor. Nisan 2021'de RFE/RL, karşılaştıkları bu durumu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşıyarak resmi bir şikayette bulundu. (Currenttime, 2023).

Liberty Radyosu (RFE/RL)'nin Rusça yayın yapan dokuz web sitesi, Rusya'nın Ukrayna'daki askeri eylemleri ile ilgili bilgilerin kaldırılmasına yönelik Rus hükümetinin taleplerini reddettiği için engellendi. 2021 yılında, Rusya'da yabancı ajan statüsüne sahip olan Radio Free Europe/Radio Liberty, içeriklerinde başka bir devletin çıkarlarını gözettiğini belirtmek için gerekli olan 'Bu içerik bir yabancı ajan tarafından hazırlanmıştır' işaretlemesini kullanmadığı için cezalandırıldı. Roskomnadzor, RFE/RL'e karşı 1.040 ihlal kararı verdi ve bu nedenle içerik etiketleme düzenlemelerine uymayı reddettiği için 13,4 milyon doların üzerinde para cezası uygulandı. Ayrıca, bu medya kuruluşunun 18 gazetecisi 'yabancı ajan' olarak sınıflandırıldı (Voice of America, 2022). Bu olaydan önce, Liberty, Ruskomnadzor'dan engellemelerle ilgili uyarılar almıştı. RFE/RL Başkanı Jamie Fly, medya kuruluşunun sansür taleplerine uymayacağını açıklamış ve internet sitesi üzerinden yayın yapmaya devam etmişti (Svoboda.org, 2022).

Liberty Radyosu'nun internet sansürünü VPN kullanarak aşma ve kısıtlanmış içeriğe erişme yöntemi, sıkı dijital kontrollerin uygulandığı bölgelerde yaygın bir uygulamadır. Radio Liberty'nin web sitesinin engellenmesinin ardından, görüntüleme sayısının üç kat arttığı rapor edilmiştir. Liberty, hedef kitesine ulaşabilmek için dijital platformlar ve sosyal medyayı aktif olarak kullanmaktadır. 2022'de en çok alıntı yapılan medya sıralamasında Radio Liberty'nin yer almaması, gerçek izleyici kitlesinin büyüklüğü hakkındaki verilerin doğruluğu konusunda soru işaretleri uyandırmaktadır.

J. İNTERNET GAZETELERİ

2021 yılında medyada en çok alıntılanan internet kaynakları arasında Rbc.ru öne çıkmaktadır. Sosyal medyada alıntılanma bakımından ise Meduza.io lider konumdadır. RBC.ru'nun medya alıntılarındaki baskınlığı, iş dünyası haberleri kaynağı olarak önemini vurgulamaktadır. RBC, Ukrayna ile savaş sonrası getirilen medya kısıtlamalarına uymaktadır. RBC'nin sahibi Grigory Berezkin, Avrupa yetkilileri tarafından 'Putin'in uşağı' olarak nitelendiriliyor ve politik bağlantıları ve etkileri konusunda belli bir konumunun olduğunu gösteriyor (Goryashko vd., 2023).

Meduza', Rusya'da devlete bağımlı olmayan haber kaynakları arasında gazetecilik alanında önde gelenlerden biri olarak kabul edilmektedir. 'Meduza' internet gazetesi, 2014 yılında, Lenta.ru internet yayınından ayrılan gazeteciler tarafından kurulmuştur. Meduza'nın editoryal ekibi Riga'da konumlanmış durumda ve finansal destekçilerinin kimliklerini gizli tutmaktadır. Mart 2021 verilerine göre, 'Meduza' sosyal medya alıntılarında ilk sırada yer almaktadır. Önceden 'yabancı ajan' olarak sınıflandırılan 'Meduza' internet gazetesi, 26 Ocak 2023 tarihinde Rusya Başsavcılığı tarafından 'istenmeyen' örgüt olarak ilan edilmiştir (Meduza, 2023).

Sonuç

Rusya'da basın özgürlüğünün durumunu, özellikle de Ukrayna'daki 2022 sonrası askeri eylemler bağlamında anlamak, gelişen medya ortamının kapsamlı bir analizini gerektirmektedir. Önde gelen haber ajansları, televizyon kanalları, radyo istasyonları ve internet gazetelerinin 2021 verilerine dayanarak incelenmesi, devlet kontrolü ve mali desteğinden derinden etkilenen bir medya ortamını ortaya koymaktadır. Devlet destekli veya tamamen devlet tarafından finanse edilen medya kuruluşlarının bu hakimiyeti, kamuoyunu şekillendirmedeki önemli rollerini vurgulamakta ve Rus hükümetinin kendi ideolojilerini basına entegre etmesini yansıtmaktadır. Bu etki, iç kamuoyunun algısının ötesine geçerek Rusya'nın uluslararası imajını şekillendirmeye kadar uzanmaktadır.

Buna karşılık 2021 verileri, liberal eğilimli ve muhalif bakış açılarını dile getiren medya kuruluşlarının sosyal medyada en çok alıntılanan içerik sıralamasında önde geldiğini de göstermiştir. Bu durum, farklı bakış açılarının varlığına ve bu platformların devlet egemenliğindeki anlatılara alternatif perspektifler sunmadaki önemine işaret ediyor. Bu durum, sosyal medya ve dijital platformların daha çoğulcu bir medya ortamını teşvik etmede, muhalif sesler ve eleştirel habercilik için bir alan sunmada oynadığı temel rolün altını çizmektedir.

Ayrıca medya, sermaye ve devletin iç içe geçişi sadece bir iç mesele değil, uluslararası ilişkiler ve küresel etki alanını da kapsamaktadır. Rusya'nın medya manzarası, liberal demokrasilere kıyasla farklı

bir senaryo sunmaktadır. Tarihsel açıdan baktığımızda, Rus medyası önemli ölçüde devlet tarafından etkilendiği görülmüştür. Günümüzde ise Rusya'da medya kuruluşlarının önemli bir bölümü, doğrudan devlete ait olmalarının yanı sıra çeşitli unsurları içerir ve devlet kontrolü, özel sermaye ve oligarşi unsurların bir karışımından oluşmaktadır. Bu mülkiyet modeli, medya platformlarının içeriğini ve gündemlerini temel olarak şekillendirir, devlet politikaları ile sürekli bir uyum sağlamaktadır.

Rusya'nın medya ortamının gelişimi, "Yabancı Ajanlar" Yasası ve "İstenmeyen Örgütler" Yasası gibi yasalardan önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu yasalar, görünürde ulusal çıkarları korumayı ve yanlış bilgilendirmeye mücadele etmeyi amaçlasa da, siyasi kontrol aracı olarak hizmet etmek, bağımsız gazeteciliğin kapsamını sınırlamak ve muhalif sesleri bastırmakla eleştirilmektedir. "Radikal Örgütler" Yasası ve "Yalan Haber" karşıtı yasalar medyanın çalışma ortamını daha da karmaşık hale getirerek gazetecilik özgürlüğü ve bilginin yayılması önünde ciddi zorluklar oluşturmaktadır.

Medya reytinglerinin analizi ve TASS ve RIA Novosti gibi devlete ait haber ajanslarının öne çıkması, hükümet söylemlerinden büyük ölçüde etkilenen bir medya ortamını yansıtmaktadır. Devlet kontrolündeki televizyon kanalı Russia 1 TV ile birlikte bu ajansların hâkimiyeti, devlet perspektiflerinin bağımsız görüşleri önemli ölçüde gölgede bıraktığı bir medya ortamına işaret etmektedir. Buna karşılık, alternatif bakış açıları sunmaya çalışan 'Doj' TV ve Radio Liberty gibi medya kuruluşları önemli yasal ve operasyonel zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu durum, özellikle son siyasi olaylar ve uluslararası ilişkiler bağlamında, Rusya'da bağımsız gazeteciliği sürdürmenin zorluğunun altını çizmektedir.

'Meduza' vakası ve Radio Liberty'nin karşılaştığı zorluklar, Rusya'da bağımsız gazeteciliğin istikrarsız doğasını vurgulamaktadır. Bu kuruluşların yasal sınıflandırmalara ve kısıtlamalara karşı mücadeleleri, medya özgürlüğü alanının daraldığı daha geniş bir eğilime işaret etmektedir. Bu medya kuruluşlarını etiketlemek ve kısıtlamak için mevzuatın kullanılması, hükümetin kamusal söylemi kontrol etme ve etkileme yaklaşımını göstermektedir.

Apple, Microsoft, Amazon, Facebook/Meta ve Google gibi "Büyük Teknoloji" şirketlerinin hakim olduğu küresel bilgi teknolojisi endüstrisi, kullanıcı veri tabanları ve küresel bilgi akışları üzerindeki kontrolleri nedeniyle önemli siyasi ve ideolojik etkilere sahiptir. Bu şirketler, dünya çapında bilgi alışverişinin doğasını tanımlayarak, paradoksal bir şekilde "ifade özgürlüğü" ticareti yapmaktadır (Rovinskaya, 2022, s. 25). Özellikle Google'ın sahibi olduğu YouTube ve Meta'nın (Facebook, Instagram) kontrol ettiği haber dağıtım kanalları, bilgi akışında önemli bir rol oynamaktadır. Bu şirketler, haberlerin kamusal görünürlüğü üzerinde etkili bir kontrol sağlamaktadır ve aynı zamanda kamusal alanın dijitalleşmesinin getirdiği yeni dinamikleri gösterir (Bulut & Bulut, 2023, s. 741).

"Büyük Teknoloji"nin bu önemli konumu, özellikle Rusya ve Batılı ülkeler arasındaki jeopolitik gerilimler göz önüne alındığında, tarafsızlıkları konusunda soru işaretleri yaratmaktadır. Genellikle Batı çıkarlarıyla uyumlu olarak algılanan bu teknoloji devleri, medya içeriğini Batı merkezli bir anlatıyı yansıtabilecek şekilde şekillendirme potansiyeline sahiptir. Bu etki, Rusya karşıtı içeriğin desteklenmesi ya da Batılı perspektiflere ters düşen anlatıların bastırılması şeklinde ortaya çıkabilir. Bu şirketlerin, dijital bilgi kanalları üzerindeki kontrolleri aracılığıyla, istemeden veya kasıtlı olarak belirli siyasi gündemleri

destekleyen uygulamalarda bulunabilecekleri ve böylece küresel bilgi ekosistemindeki medya gücü dengesini ve bakış açılarının çeşitliliğini etkileyebilecekleri endişesi söz konusudur.

Dijital dünyaya geçişle dünya daha çok demokratik ve daha çok enformasyon özgürlüğü konusunda olumlu beklentiler vardı. Ancak dijital dünyada da teknolojiyi elinde bulunduranların ideolojik alanının bir parçası haline geldiğini görmekteyiz. Teknolojik gelişmeler de var olan mülkiyet ve iktidar ilişkilerini yeniden üreten araç haline gelmiştir (Yaylagül, 2018, s. 22). Mattelart küresel çapta faaliyet gösteren çokuluslu medya şirketlerine yönelik, mevcut dünya sisteminin "elektronik kolonyalizm" kavramıyla tanımlamıştır (Yaylagül, 2006, s. 164).

Armand Mattelart'ın küresel iletişim ağlarının gelişiminin ve yayılmasının dünya hâkimiyeti mücadelesinin bir yansıması olduğu görüşü, bu devam eden güç mücadelesine yönelik eleştirel bir analiz katmaktadır (Yapar Gönenç, 2021, s. 30). Herbert Marcuse'nin modern teknolojilere ve bunların totalitarizm mekanizmalarını teyit etmedeki rolüne ilişkin bakış açısı, çağdaş dünyaya yönelik düşündürücü bir eleştiridir. Marcuse "teknolojik rasyonalitenin" egemen güçlerin ve sermaye sahiplerinin çıkarlarına tabi olduğunu iddia ediyor. Bu bağlamda teknoloji ve bilim bağımsız, otomatik güçler olarak var olmaz, ancak onları kontrol eden kapitalist sınıfın ekonomik çıkarlarını ilerletmek için kullanılır (Kellner, 1984, s. 266).

2022 yılına gelindiğinde Rus medya ortamının evrimi, özellikle Ukrayna çatışmasının ardından, daha sıkı devlet kontrolüne ve artan sansüre doğru belirgin bir kayma göstermektedir. Rusya medyası, askeri sansür ortamına benzer şekilde yasal kısıtlamalar, sansür, internet engelleme ve kapatma uygulamalarına maruz kalmıştır. 2012'de yürürlüğe giren "Yabancı Ajanlar" Kanunu, yabancı fon alan kuruluşların "yabancı ajan" olarak kaydedilmesine izin vermektedir. Bu etiket olumsuz çağrışımlar taşımakta ve idari yüklerle ve kamuda güvensizliğe yol açmaktadır. 2015'te kabul edilen "İstenmeyen Kuruluşlar" Yasası, Rusya'daki bazı kuruluşların faaliyetlerini yasaklayarak birçok bağımsız medya kuruluşu için yasal zorlukların ve mali sıkıntıların artmasına yol açmıştır.

"Aşırı Örgütler" Yasası, Rusya politikasına karşı nefreti körükleyen medya araçlarını hedef almakta ve mahkemelere medya kuruluşlarının faaliyetlerini durdurma yetkisi vermektedir. Ayrıca, Rusya'nın Ukrayna'daki askeri operasyonunu destekleyen "Sahte Haber" Yasası, Rus Silahlı Kuvvetleri hakkında resmi kaynaklardan farklı bilgilerin yayılmasını cezalandırmaktadır. Bu yasa, birçok medya kuruluşunun otosansür uygulamasına ve faaliyetlerini askıya almasına yol açmıştır.

Bu önlemler, muhalif medyanın siyasi haber yapma kabiliyetini ciddi şekilde kısıtladı ve medya kuruluşları arasında otosansür uygulamalarına yol açtı. Medya kuruluşları bu zorlu koşulları aşmak için siyasi açıdan hassas konularda haber yapmaktan kaçındı. Sonuç olarak, muhalif gazeteler 2022 yılında en çok alıntı yapılan medya kuruluşları arasındaki önemini kaybetti. Sınır Tanımayan Gazeteciler gibi uluslararası kuruluşların Rusya'nın basın özgürlüğü sıralamasındaki düşüşüne dikkat çekmesi ve bağımsız medya kuruluşlarının karşılaştığı zorlukların altını çizmesi nedeniyle Rusya'da basın özgürlüğünün durumu önemli bir endişe konusudur.

Sosyal medya şirketlerinin bu medya ortamındaki rolü kritik bir tartışma konusudur. Muhalif sesleri desteklemedeki ve devlet destekli medyaya karşı bir denge unsuru olarak hareket etmedeki

etkinliklerine ilişkin sorular ortaya çıkmaktadır. Rusya'da sosyal medya platformlarının devlet gözetimini aşma ve basın özgürlüğü üzerindeki baskıları bertaraf etme kabiliyeti özellikle dikkat çekmiş, farklı anlatılar ve perspektifler için alternatif kanallar olma potansiyellerini vurgulamıştır.

Sonuç olarak, Rusya'da basın özgürlüğünün durumu, anayasal korumalar, kısıtlayıcı yasalar, hükümet etkisi ve bağımsız gazeteciliğe yönelik zorlukların karmaşık bir etkileşimini ortaya koymaktadır. Bu medya ortamının dinamikleri, Rusya'daki basın özgürlüğü yasalarının nasıl işlediğinin ve yasal kısıtlamaların gazeteciler üzerindeki doğrudan sonuçlarının eleştirel bir şekilde incelenmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Bu analiz, demokratik ilkeler, kamusal söylem, uluslararası enformasyon savaşı ve küresel medya özgürlüğü açısından daha geniş kapsamlı sonuçların anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Önemli bir küresel oyuncu olarak Rusya'nın medya ve bilgi yayma yaklaşımı, küresel medya dinamikleri, basın özgürlüğü ve demokratik süreçlerle ilgilenenler için kritik bir çalışma alanıdır.

Etik Kurul İzni

Bu makale etik kurul izni gerektiren bir çalışma grubunda yer almamaktadır.

Kaynakça

- 2023 World Press Freedom Index. (2023). Reporters Without Borders. <https://rsf.org/en/index?year=2023>
- Abolinsh, İ. (2022, Aralık 6). Latviya annulirovala licenziyu na veshchanie telekanala «Dozhd'». *Meduza.io*. <https://meduza.io/news/2022/12/06/latviyskiy-natsionalnyy-sovet-po-elektronnym-smi-reshil-annulirovat-litsenziyu-na-veschanie-telekanala-dozhd>
- BBC. (2021 Ağustos 20). «Dojd'» i «Vajnye istorii» priznany inoagentami. (2021, август 20). <https://www.bbc.com/russian/news-58285668>
- Bulut, H., & Bulut, S. (2023). YouTube'da haberciliğin maddi koşulları ve platformun çizdiği sınırların incelenmesi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 10(2), 725–747.
- Currenttime. (t.y.). *Rossiya: Svoboda pod davleniem*. Erişim Tarihi: 23 Ekim 2023, <https://www.currenttime.tv/russia-pressure-radio-liberty>
- Djankov S., McLeish C., Nenova T., & Shleifer, A. (2003). Who owns the media? *The Journal of Law and Economics*, 46(2), 341–382.
- Duma.gov.ru. (2022, Haziran 29). *Kak budet rabotat novyj zakon ob inoagentah*. Rusya Federasyonu Federal Meclisi Devlet Duması. <http://duma.gov.ru/news/54760/>
- Federal Kanun, N 2124-1. (1991). Kitle iletişim araçları hakkında. https://rppa.ru/npa/z2124-1_27.12.1991
- Federal Kanun, N 272-F3. (2012). https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_139994/
- Federal Kanun, Pub. L. No. 10.4 ve 15.3, N 327-F3 (2017). Kitle iletişim araçları hakkında. <https://rg.ru/documents/2017/11/25/fz327-site-dok.html>
- Federal Kanun, N 2124-İ. (2019). Kitle iletişim araçları hakkında. <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201912020074>
- Federal Kanun, N 255-F3. (2022, Temmuz 14). <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202207140018?index=1>
- Federalniye SMI: 2021 god. (2021). <https://www.mlg.ru/ratings/media/federal/10840/>
- Goryashko, S., Shamina, O., Barabanov L., & Zaharov, A. (2023, Eylül 19). «Hitryj chelovek». Chto ne tak s resheniem snyat' sankcii s Grigoriya Berezkina. *BBC*. <https://www.bbc.com/russian/articles/cj79v4kllxzo>
- Interfax. (2023, Mart 3). Telekanal «Dozhd'» vremenno priostanovit rabotu. <https://www.interfax.ru/russia/826053>
- İnterfax. (2023, Temmuz 15). Shtrafy «Radio Svoboda» za otsutstvie markirovki «inoagent» v RF prevysili \$2,2 ml. <https://www.interfax.ru/russia/778063>
- İnterfax. (t.y.). *İnterfax 30*. Erişim Tarihi: 25 Ekim 2023, <https://30.interfax.ru/>
- İrvan, S., (Ed.). (2014). *Medya kùltür siyaset*. Pharmakon.
- İzvestiya. (2022, Aralık 1). V Rossii vstupil v silu zakon o kontrole za deyatelnostyu inoagentov. <https://iz.ru/1433863/2022-12-01/v-rossii-vstupil-v-silu-zakon-o-kontrole-za-deiatelnosti-inoagentov>
- Kara-Murza, S. (2015). *Manipulaciya soznaniyem*. Eksmo.

- Kaya, R. (2016). *İktidar yumağı* (2.Baskı). İmge Kitabevi.
- Kellner, D. (1984). *Herbert Marcuse and the crisis of Marxism*. University of California Press Berkeley
- Krutov.M. (2021, Şubat 17). Shtrafy za slyki na «inostrannyh agentov»? *Svoboda*.
<https://www.svoboda.org/a/31108049.html>
- Malaev. M (2018, Temmuz 3). Kak v Rossii poyavilis' «inostrannye agenty». *Kommersant*.
<https://www.kommersant.ru/doc/3676012>
- Medialogia. (t.y.). *Federalnyye SMI*. Erişim Tarihi: 23 Ekim 2023 <https://www.mlg.ru/ratings/media/federal/>
- Medialogia. (t.y.). *Rejtingi rossijskih SMI*. <https://www.mlg.ru/ratings/media/>
- Meduza. (2023, Ocak 26). «Meduza» teper ne tolko «inoagent». <https://meduza.io/cards/meduza-teper-ne-tolko-inoagent-no-esche-i-nezhelatel'naya-organizatsiya-opasno-li-takoe-izdanie-chitat>
- Meduza.io. (2023, Temmuz 25). Telekanal «Dozhd'» obyavili «nezhelatel'nym» v Rossii. *Meduza.io*.
<https://meduza.io/news/2023/07/25/telekanal-dozhd-ob-yavili-nezhelatel'nym-v-rossii>
- Medya Hakları Merkezi. (2023, Mart 4). *Chto teper nelzya pisat o Vooruzhennyh Silah RF i rabote gosorganov za rubezhom?* Medya Hakları Merkezi. <https://mmdc.ru/blog/2022/03/04/chto-teper-nelzya-pisat-o-vooruzhennyh-silah-rf/#who>
- Mishra, S., & Kern-Stone, R. (Eds). (2019). *Transnational media: Concepts and cases*. Wiley-Blackwell.
- RBC. (2022, Mart 4). Gosduma edinoglasno prinyala zakon o sroke do 15 let za feyki ob armii. RBC.
<https://www.rbc.ru/politics/04/03/2022/6221bf1c9a7947fc5366974e>
- RBC. (2023, Mart 6). TikTok priostanovil rabotu v Rossii iz-za zakona o «feykah»..
<https://www.rbc.ru/business/06/03/2022/6224ffe79a7947837fc69e7e>
- Reporters Without Borders. (2023). *2023 World Press Freedom Index – journalism threatened by fake content industry* (21). Reporters without borders. https://rsf.org/en/2023-world-press-freedom-index-journalism-threatened-fake-content-industry?year=2023&data_type=general
- RIA Novosti. (2010, Temmuz 14). *Istoriya sozdaniya VGTRK*. <https://ria.ru/20100714/254284496.html>
- RIA Novosti. (2022, Aralık 20). Kolichestvo fejkov v etom godu vozroslo v 6 raz po sravneniyu s 2021 godom. *RIA Novosti*. <https://ria.ru/20221220/feyki-1840070842.html>
- Roskomnadzor. (t.y.). *İletişim, bilgi teknolojileri ve kitle iletişim alanlarında denetime yönelik federal hizmet*. Erişim Tarihi: 23 Ekim 2023. <https://rkn.gov.ru/?ysclid=lo7u27lwo9932011547>
- Roskomnadzor. (2022, Şubat 24). *Ustanovleny fakty rasprostraneniya nedostovernoj informacii v SMI*.
<https://rkn.gov.ru/news/rsoc/news74084.htm>
- Roskomnadzor. (2022, Şubat 24). *Vnimaniyu sredstv massovoj informacii i inyh informacionnyh resursov*.
<https://rkn.gov.ru/news/rsoc/news74084.htm>
- Rovinskaya, T., (2022). Svoboda slova v usloviyah cifrovoj diktatury IT-korporacij. *Polis. Political Studies*, 2, 22–36.
- Russia Today. (2017, Kasım 13). Simonyan o situacii s RT v SSHA. *Russia Today*.
<https://russian.rt.com/world/news/449138-simonyan-rt-ssha-inoagent>

- Rusya Federasyonu Anayasası, Madde 29 Bölüm 2. (1993). <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-4.htm>
- Rusya Federasyonu Ceza Kanunu, Pub. L. No. 282.3, N 63-F3. (1996, Ağustos 4) Aşırılık yanlısı örgütlenme. https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/51346ce1f845bc43ee6f3eadfa69f65119c941fa/
- Serebryannaya, O. (2022, Mart 5). Askeri Sansür Yasası. *Currenttime*. <https://www.currenttime.tv/a/sensorok-military-censorship-law/31737243.html>
- Sputnik. (t.y.). *About Us*. Sputnik. Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2023, <https://sputnikglobe.com/docs/index.html>
- SSCB Kanunu, N 1551-İ. (1990) Basın ve kitle iletişim araçları hakkında. <https://base.garant.ru/6321206/Svoboda.org>. (2022, Mart 4). V Rossii nachali blokirovat sayt Radio Svoboda. *Svoboda.org*. <https://www.svoboda.org/a/sayt-radio-svoboda-zablokirovan-v-rossii/31732804.html>
- TASS. (2022, Mart 11). Genprokuratura potrebovala priznat Meta ekstremistskoj organizaciej. *TASS*. <https://tass.ru/obschestvo/14041251>
- TASS. (2023, Mart 6). Chto izvestno o nezhelatelnyh organizacijah na territorii Rossii. *TASS*. <https://tass.ru/info/17207299>
- Tüfekçioğlu, H. (1997). *İletişim sosyolojisine başlangıç*. Der Yayınları.
- Vedomosti. (2022, Aralık 8). Estoniya takzhe prekratila veshchanie telekanala «Dozhd'». *Vedomosti*. <https://www.vedomosti.ru/media/news/2022/12/08/954336-estoniya-takzhe-prekratila-veschanie-telekanala-dozhd>
- Vedomosti. (2023, Temmuz 25). Genprokuratura priznala nezhelatelnyim telekanal «Dozhd'». *Vedomosti*. <https://www.vedomosti.ru/society/news/2023/07/25/986855-genprokuratura-priznala-nezhelatelnimi-latviiskii-i-niderlandskii-filiali-dozhdya>
- Voice of America. (2022, Mart 6). Radio Svoboda priostanavlivaet rabotu v Rossii iz-za atak Kremlya. *Voice of America*. <https://www.golosameriki.com/a/rferl-suspends-operations-in-russia/6472133.html>
- Yaylagül, L. (2006). *Kitle iletişim kuramları* (1-e izd.). Dipnot.
- Yaylagül, L. (2018). Enformasyon toplumunun ekonomi politiği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 46, 20–39.
- Yapar Gönenç, A. (2021). Bir iletişim düşünürü: Armand Mattelart. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 21, 27–33.

